

Összefoglalva Nógrád megye ezzel a munkával nemcsak a megye történetét tárta fel és bocsátotta az érdeklődők rendelkezésére, hanem olyan művet alkotott, mely méltán szolgál például más megyék számára is. Talán a jó értelemben vett lokálpatriotizmus hasonló monográfiák készítésére, megjelentetésére ösztönzi őket.

K á l l a y I s t v á n

EDELÉNY MULTJÁBÓL

Szerk.: Sági Vilmos
Edelény, 1973. 722 l.

Örvendetesen szaporodó helytörténeti monográfiáink ismét jeles alkotással gyarapodtak. Edelény, Borsod és Finke egyesített községek felszabadulásának 25 éves jubileumára a közös nagyközségi tanács 45 éves, vaskos kötetten lepte meg e szűkebb északborsodi táj múltja iránt érdeklődő olvasókat. A mű címe arról tanúskodik, hogy az országosan ismert és helyi szerzőkből álló írói gárda - valamennyien szakemberek - a könyvet szerényen tanulmánykötetnek szánta, holott annak történelmi részét csaknem a monográfikus teljesség igényével dolgozta fel. A munka célja mégsem a múltba feledkezés, hanem az eddig megtett út felmérése a jelen és jövő célkitűzéseinek, terveinek jobb előkészítése, és megvalósítása érdekében. Ezért is kísérték megkülönböztetett figyelemmel a felszabadulás óta eltelt 25 esztendő eseményeit.

A 722 oldal terjedelmű alkotás három részre oszlik: 1848-ig a feudalizmus évszázadainak történetét, 1945-ig a polgári korszakot, végül 1945 után a szocializmusba torkolló, közelmúlt negyedszázadot eleveníti meg. A felsoroltakat magvas előszó és utószó egészíti ki, továbbá ritka gondossággal elkészített rövidítés- és irodalomjegyzék, végül a kötet gyakorlati felhasználását nagyban megkönnyítő tárgy-, hely- és névmutató.

A tanulmánykötet címének megfelelően elsősorban történelmi jellegű. E tekintetben igyekezett felhasználni csaknem a teljes forrásanyagot: a levéltári okmányokat, a történeti szakirodalmat és a hézagpótló visszaemlékezéseket. Szerepet kaptak egy-egy fejezet erejéig az írásos forrásokon túlmutató régészeti emlékek, a művészettörténet, a földrajztudomány és a néprajztudomány is. A rokon tudományágak viszonylag szerény jelenléte annak bizonyosága, hogy Edelényt és környékét elsősorban a történettudomány művelői ismerik, míg más vonatkozásokban a kutatások még sok fehér foltot tudnának eltüntetni.

A kötet szerkesztője egyébként helyesen járt el megfelelő illusztrációk, képek, ábrák, számsorok, sőt szellemes rajzok beiktatásával, ami által a terjedelmes könyv a nagyközönség számára élvezhetőbb, és érdekesebb lett.

Áttérve az egyes tanulmányokra, elsőnek

Peja Győző: "Az edelényi táj földrajzi képe" c. dolgozatával foglalkozunk. A szerző, aki kiváló ismerője Borsod megyének, ezúttal tízféle olyan természeti adottságot sorol fel, melyek együttesen arra jelölték ki Edelényt és környékét, hogy egy járásnyi nagyságú terület természetes központjává fejlődjék.

Kemenczei Tibor: "Régészeti leletek a neolitikumtól a honfoglalás koráig" címen a honfoglalás előtti korok vázlatos képét villantja fel.

B. Tóth Illés: "Közsegeink a feudalizmus korában" címen igyekezett aprólékosan összegyűjteni minden ide vonatkozó írásos történelmi adatot. Módszertani szempontból helyesebb lett volna az 1604. szeptember 28-án lezajlott edelényi csata eseményeit külön fejezetben feldolgozni. A mai Edelényt kialakító települések: Borsod, Császtza, Cseb, Edelény, Finke, Láncki és Sáp történetét a szerző külön-külön, de egyhuzamban tárgyalja. Véleményünk szerint elősegítette volna a nagyobb áttekinthetőséget, ha a középkor, a török hódoltság, és az újjászülötés korszakai köré csoportosította volna mondanivalóját. Végül ajánlatos a középkor történetéhez a kiadott okmánytárak átnézése. (Anjou-kori, Zsigmond-kori, Zichy-okmánytár, stb.)

Faragó Tamás: "A jobbágyság gazdálkodása a XVIII. század derekán". A szerző elsősorban a Desseffy-család levéltárának anyagára támaszkodva kitűnő képet rajzol a tájról, a településről, a tulajdon- és birtokviszonyokról, végül a gazdálkodásról. Az 1760 körül megjelenő Eszterházyak jobbágynyűző gyakorlata éppen úgy nem kerüli el a figyelmét, mint az ezt követő, a túlrobotoltatás elől szökő jobbágyok sorsa. Az 1770. évi úrbérrendezésben a szerző helyesen ismeri fel a jobbágyság történetének fontos határkövét.

Sápi Vilmos: "A mezőgazdasági bérmunkásság a XVIII. században." A szerző a feudalizmuskori mezőgazdasági munkásszonyok legkitűnőbb hazai ism. rőjeként mutatja be az edelényi uradalom belső és gazdasági cselédségének korabeli életkörülményeit. A barokk főurak kényelme a XVIII. században még mintegy 70 főnyi állandó uradalmi alkalmazott jelenlétét követelte meg.

Joó Tibor: "Műemlékeink: a kastély, a református templom, a vár" címen nagy szakértelemmel értekeznek - többek közt - az 1727/28-ban épült, és jelenlegi állami tulajdonban levő edelényi kastély képekkel is illusztrált szépségeiről.

F. Török Katalin: "A mezőgazdaság a kapitalizmus korában" c. dolgozatából megtudjuk, hogy Edelény nagy állattenyésztő központ volt. Továbbá: a helybeli 4 nagy- és közép-

birtokos 1930 körül nagyobb gazdasági erőt képviselt, mint a település parasztságának egésze. A szerző szerencsés kézzel néprajzi tanulmányok eredményeit is hasznosította.

Sápi Vilmos: "A mezőgazdasági munkásság" c. tanulmánya szintén megváltozott forrásanyagra támaszkodik. Elsősorban nyomtatványokra, másodsorban pedig visszaemlékezésekre. A Coburg- és Bárczay-uradalmak sokféle alkalmazottja: ispánok, béresek, kocsisok, cselédek, hónaposok, summások, kapások, napszámosok vonulnak el szemünk előtt. A szerző azonban ezúttal is kitér feudalizmuskori írásához hasonlóan a parasztgazdák és a község alkalmazásában levő cselédek sorsára. Megdöbbenő, amit a cselédek keresetkiegészítő, rendszeres lopásairól mond.

Donáczi Ferenc - Bertalan József: "A bánya és a cukorgyár". Az 1838 óta működő cukorgyár, és az 1847 óta művelni kezdett helybeli szénbányák története érdekes olvasmányoknak ígérkezik. A szerzők azonban az egyedi forrásanyag hiánya következtében lépten-nyomon kénytelenek olyan általános fejtegetésekbe bocsátkozni, melyek nem tartoznak szorosan a tárgyhöz.

Suszter Lajos: "A kisipar" c. írásából megtudjuk, hogy Edelényben sok volt a kőműves, az ács, és az asztalos. Mindez az építőipar elsődlegességére vall az alföldi helyeken megszokott csizmadiákkal, szabókkal, kerékgyártókkal, stb. szemben. Kár, hogy a szerző a gyakran idézett visszaemlékezések adatait nem szembesítette a Miskolci Kereskedelmi és Iparkamara nyomtatásban is kiadott évi jelentéseivel.

Barcza József: "A református egyház és az iskola Edelényben és Finkén". Bár a református gyülekezet helyi levéltárának iratanyaga 1793-ban elégett, a szerző a régiműltből is sok mindent igyekezett pótolni a másodlagos források felkutatása révén. Ragyogóan kíséri végig az egyházközség évszázados gazdálkodásának menetét. Ugyancsak kitűnő az egyházi anyakönyveken alapuló és az 1795, valamint 1894 közti időkre vonatkozó halálozási statisztika.

Joó Vencel: "A római katolikus egyház és iskola" c. dolgozata szintén dicséretes alkotás. Különösen jó az egyházi jövedelmek bemutatása. Az 1826-ban újraalakult katolikus egyházközség anyakönyvei megdöbbenő adatokat tartalmaznak a cukorgyári munkásnép és családtagjaik gyakori és korai elhalálozására.

Faragó Tamás: "Községeink demográfiai helyzete" c. írásában mint történeti statisztikus a múlt század második felétől kezdve nyomon kíséri a túlnépesedett agrár vidék lélekszámának alakulását. Szól az elvándorlásról, és a helyi ipar, valamint a bányászat vonzása következtében meginduló bevándorlásról.

Slezsák Imre: "Az őszirózsás forradalom és a Tanácsköztársaság" c. írásában a település haladó hagyományait idézi fel. Szép emléket állít újságokra és visszaemlékezésekre támaszkodva a mártírhalált halt Antal Györgynek, a járási vörösörség parancsnokának.

Bodgál Ferenc: "A község népeletéből" c. néprajzi tanulmányában igyekezett csokorba szedni az anyagi, és szellemi népi művelődés eddig feltárt ismeretanyagát. Nagy teret szentelt a Regula Ede rablógyilkos történetét megjelenítő históriás elbeszéléseknek.

Papp Károly: "A helyi sportélet" címen 1913-tól kíséri nyomon az edelényi sportegyesületek felszabadulás előtti tevékenységét.

Sápi Vilmos: "A felszabadulás első éve". A szerző visszaemlékezések, kérdőívek, továbbá levéltári források alapján összehasonlító módszerrel elemzi e nagyfontosságú esztendő eseményeit. A könyv több részére jellemző részletesség itt valóságos lexikális aprólékossággá, szinte mikroszkopikus vizsgálódássá alakul át. E monográfikus "mélység" nyilván hasznos adalékokat szolgáltat a felszabadulás első évének általános megítéléséhez is.

Vodila Barna: "Községpolitika, községfejlesztés". A szerző meggyőzően mutatja be az elmúlt 25 év megváltozott és erőteljes beruházásokkal jellemezhető községpolitikáját. Míg a felszabadulás előtt a falusi adózók befizetett pénzükhöz csak nagyon kis hányadát kapták vissza községfejlesztés címén, addig 1944/45 óta eltűnőben van Edelényben is a régi falusi elmaradottság. 25 év alatt a 269 millió forintos beruházás annyira megváltoztatta a település külső és belső képét, hogy a közeljövőben célul tűzhetik ki a várossá való fejlesztést is!

Czoma László: "A földreform és a termelőszövetkezetek". Mivel Edelényben már 1940-ben parcellázták a Coburg-birtok 2964 kat. holdat kitevő területét, a földreform az érintett három helységben alig hasonló nagyságú birtokokra terjedt ki. A továbbiakban a dolgozat nyomon kíséri a termelőszövetkezetek gazdálkodását az 1949. évi kezdetektől az 1970. év tájáig, a milliós vagyonok kialakulásáig.

Donáczi Ferenc - Bertalan József: "A bányászat". A szerzőpár a felszabadulás utáni időkben már könnyen hozzáférhető források alapján mutatja be a helyi szénbányászat államosításának folyamatát. Ezt követően a rohamos gyorsasággal megváltozott bányaműszaki állapotokat, végül a bányamunkások kiélezítő szociális helyzetét.

Suszter Lajos: "A kisipar és a ktsz." A szerző, miután őszinte képet ad az 1949 utáni "irreális sietség" kedvezőtlen hatásairól, az 1958 utáni igazi fellendülés plasztikus ábrázolásával meggyőzi az olvasót az e téren is kibontakozó, a felszabadulás előtt ismeretlen kisipari szövetkezés előnyeiről.

Varga Béla: "A helyi kereskedelem." A felszabadulás utáni korszak bemutatása visszamenőleges adatok bőséges ismertetésével.

Barcza-Béres-Bojtor-Joó-Moldován-Sápi: "Az egyházak és az iskolák." A sok szerző ritka hozzáértéssel tárja elénk az egyházak felszabadulás utáni hitbuzgalmi tevékenységét. Itt-

ott valóságos vallásszociológiai elemzéseket és igen őszinte megnyilatkozásokat olvashatunk. Az iskolaügy az edelényi gimnázium megalapításában éri el legszebb eredményét.

Zabolay Sándor: "Az egészségügy", valamint Papp Károly: "A sportélet új útjai" c. tanulmányai számba veszik a felszabadulás után e szakterületeken bekövetkező, kedvező változásokat.

Végül Varga Ferenc: "Politikai helyzetünk és további terveink" c. dolgozatával zárul a tanulmánykötet.

Befejezésül ismét csak dicsérni lehet Edelény Közös Községi Tanácsának Végrehajtó Bizottságát e szép könyv megjelenéséért. Olyan dokumentum ez, mely mindenkit meggyőz arról, hogy a szocialista kultúra eredményei helyi vonatkozásban is felülmúlják mindazt, amit a polgárok évszázados uralmuk alatt e téren valaha is alkottak.

S á r k ö z i   Z o l t á n